

מתן תורה – התורה שקדמה לתורה

האם היתה תורה לעם ישראל לפני מתן תורה – נסו לאפיין את החוקים שהיו בעם לפני מתן תורה עיינו ב –

- בראשית יז ט – יד, כג – כז, בראשית לד יד – טו, בראשית יח' יט, בראשית לב כה – לג

השוו:

1. בראשית לח א – יא – דברים כה ה - י
2. בראשית לח כד – כו - ויקרא כא ט
3. בראשית מד א – יז – שמות כא לו – כב ג
4. השוו ל- דברים ובת כהן

איזה 'מצוות' ו'תורות' שמר אברהם לפי הרשב"ם?

1. בראשית פרק כו פסוק ה

עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתַי:

רשב"ם שם

חוקותי ותורותי - לפי עיקר פשוטו כל המצות הניכרות כגון גזל ועריות וחימוד ודינין והכנסת אורחים, כלם היו נוהגין קודם מתן תורה אלא שנתחדשו ונתפרש[ו]ן לישראל וכרתו ברית לקיימן:
- מהן המצוות 'הניכרות'? מה משמעות מתן תורה לגביהן?

2. שמות פרק יח פסוק יג

וַיְהִי מִמְחֻרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב:

רשב"ם שם

(יג) לשפוט את העם - אפילו אם בא יתרו קודם מתן תורה, דיני ממונות היה להם מעולם, אף כי אמרו רבותינו כי במרה ניתנו להם דינים כדכת' שם שם לו חק ומשפט.

מה היחס בין התורה לבין המוסר שקדם לה?

3. מדרש תנחומא (בובר) פרשת משפטים סימן ב

ואלה המשפטים. זש"ה (זהו שכתוב) מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד) ...ד"א מלך במשפט יעמיד, זה הקב"ה כשבא ליתן תורה לישראל פתח במשפט, מה כתיב, שם שם לו חוק ומשפט (שמות טו כה), וכאן למד משה את המשפטים שלמד לישראל. אמר ר' אבהו כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, וכל מקום שנאמר ואלה מוסיף על הראשונים, כתיב אלה תולדות השמים (בראשית ב ד), מה פסל, פסל תהו ובהו וחשך, וכן ואלה המשפטים, מוסיף על הראשונים, שם שם לו חק ומשפט וגו'.

כיצד התפתחה התורה לפי הרמב"ם?

4. רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה א

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממש רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטווה יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. +/השגת הראב"ד/ וכן

היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום. א"א כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת) עכ"ל. +

5. מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מס' דנזיקין משפטים פרשה ד ד"ה וכי זיד

וכי זיד איש. למה נאמ' פרשה זו, לפי שהוא אומר, ואיש כי יכה כל נפש אדם וגו', יכול אף המזיד והשוגג ואחרים והמרפא שהמית והמכה ברשות בית דין והרודה בבנו ובתלמידו במשמע, ת"ל וכי זיד, [להוציא את השוגג], איש, להוציא את הקטן; איש, להביא את האחרים; רעהו, להביא את הקטן; רעהו, להוציא את אחרים. - איסי בן עקיבא אומר, קודם מתן תורה, היינו מזהרים על שפיכות דמים, לאחר מתן תורה תחת שהוחמרו הוקלו; באמת אמרו, פטור מדיני בשר ודם, ודינו מסור לשמים. - מה המשמעות של מתן תורה לפי איסי בן עקיבא?

אילו עוד ספרים קדמו למתן תורה?

6. שמות רבה (שנאן) פרשה ה ד"ה ה, יח תכבד

תכבד העבדה על האנשים ויעשו [בה ואל ישעו בדברי שקר] (שמות/ה'). והיו בידם מגילות שהיו משתעשעים בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלם לפי שהיו נוחין בשבת. אמר להם פרעה: תכבד העבדה [על האנשים], ואל יהו משתעשעים, ואל יהו נפישין ביום השבת.

7. עיינו ב:

שמות יז יד, במדבר כא יד

8. הרמב"ן על שמות יז יד

כתוב זאת זיכרון בספר - אמר רבי אברהם: כי הוא ספר נודע, והוא "ספר מלחמות ה'" "במדבר כא יד), וכתוב בו המלחמות שעשה השם בעבור יראיו, ויתכן שהיה מימות אברהם. ואין בדבריו אלה רק תואנה. והנכון בעיני, כי "בספר" ירמוז לספר התורה, כענין שכתוב (דברים לא כו): לקוח את ספר התורה הזו, יאמר כתוב זאת בספר תורתך שיזכרו בני ישראל מה שעשה עמלק, כי מחה אמחה את זכרו ונתתי נקמתי בו ביד עמי ישראל. וזו היא המצווה שכתוב לנו במשנה תורה) דברים כה יז): זכור את אשר עשה לך עמלק. ואמר ושים באזני יהושע, לצוותו להזכיר לישראל את כל התלאה אשר באה להם על ידו, כי הוא היודע ועד, וירמוז כי אחרי שיירשו הארץ ימחו אותה, כי מצווה עליהם תחלה להכרית שבעת הגויים וינחלו הארץ, זהו שנאמר (שם) כה יט): והיה בהניח ה' אלוהיך לך וגו', ואם היה בימי יהושע בן נון כן, היה מזהירם למחות אותה, אבל נשאר הארץ לרשתה בימיו הרבה מאד (יהושע יג א), ולא הגיע זמנה עד מלך שאול:

9. בראשית רבה (וילנא) פרשה ק ד"ה ז ויספדו שם

ויספדו שם וגו', - ומנין לאבל שהוא שבעה?

ר' אבא מיייתי לה מהכא (מביא ראייה מכאן) ויעש לאביו אבל שבעת ימים (בראשית נ י), ולמדין דבר קודם מתן תורה,

ריש לקיש בשם בר קפרא מיייתי לה מהכא (ויקרא ח) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגו', מה אתם נמשחתם בשמן המשחה שבעה ימים אף אתם שמרו לאחיכם שבעה ימים,

רבי הושעיא מיייתי לה מהכא (ויקרא ח) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים, מה הקב"ה שימר לעולמו שבעה ימים אף אתם שמרו לאחיכם שבעה ימים, דא"ר יהושע בן לוי שבעה ימים נתאבל הקב"ה על עולמו,

ר' יוחנן מיייתי לה מהכא (במדבר יב) אל נא תהי כמת אלא תסגר, מה ימי הסגר שבעה אף ימי אבל שבעה

- מה ההבדל העקרוני בין במקור שמביא ר' אבא לשאר הדעות? מהו המקור הטוב ביותר לדעתכם?

10. שכל טוב (בובר) בראשית פרק לח ד"ה ח) ויאמר יהודה

ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה. שהרי בביאה אתה קונה אותה לך: והקם זרע לאחיך. כלומר על אחיך, למדנו שהיו נוהגין במצות יבום קודם מתן תורה ממצות הדעת, מכאן תשובה למינים האומרים שאין יבום תלוי אלא בנחלה, שהרי עדיין לא היתה נחלה בישראל, שנאמר וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לז א), ואמר ודור רביעי ישובו הנה (שם טו טז), ותשובה לאומרים כי ישבו אחים יחדיו (דברים כה ה), קרובים ולא אחים ממש, שהרי ער ואונן אחים ממש היו בני אב אחד ואם אחת, ולמדנו יבום מיבום, מה כאן אחיה ממש אף להלן אחיה ממש:

- מהו המקור למצוות ייבום? מדוע יש כאן תשובה למינים?

11. רמב"ם הלכות מלכים פרק ח

הלכה י

משה רבינו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל, שנאמר מורשה קהלת יעקב, ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות, שנאמר ככם כגר, אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות, וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג, והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני שלשה חברים, וכל המקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי זה כמן האומות.

הלכה יא

כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם.

- מה משמעות מתן תורה לאור דברי הרמב"ם?

12. שמות רבה (שנאן) פרשה ה ד"ה ה, כב וישב

ה, כב וישב משה אל ה' ויאמר [אדני] למה הרעתה לעם הזה (/שמות/ ה'). מהו אדני למה הרעתה? בנוהג שבעולם, בשר ודם אומר לחבירו: מה אתה עושה כן? מיד הוא כועס, ומשה אמר לפני הקב"ה: למה הרעתה? אלא כך אמר משה: נטלתי ספר בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהם של דור המבול היאך נדונו ומדת הדין היתה, ומעשיהם של דור הפלגה ושל סדומיים והיאך נדונו ומדת הדין היתה. העם הזה מה עשו שנשתעבדו שעבוד הזה יותר מכל הדורות? אם בשביל שאמר אברהם אבינו: במה אדע כי אירשנה (בראשית טו), ואמרת לו: ידע תדע כי גר יהיה זרעך [בארץ] לא להם ועבדום וענו אתם] (שם /בראשית ט"ו/), הרי עשו וישמעאל מבניו והם צריכין להשתעבד כמותם, וא"כ - היה לו להשתעבד דורו של יצחק או דורו של יעקב, אלא לעם הזה שהיה בדור? ואם תאמר: מה איכפת לך? למה זה שלחתי (/שמות/ ה').